

seria de autor

OZ Amos

Serie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Amos Oz

**Soțul meu,
Michael**

Traducere din ebraică și note de
IOANA PETRIDEAN

HUMANITAS
fiction

Redactor: Raluca Popescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Ioana Vilcu
DTP: Iuliana Constantinescu, Carmen Petrescu

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

AMOS OZ
MICHAEL SHELI (MY MICHAEL)
© Amos Oz 1968
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2013, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
OZ, AMOS
Soțul meu, Michael / Amos Oz; trad.: Ioana Petridean. –
București: Humanitas Fiction, 2013
ISBN 978-973-689-589-0
I. Petridean, Ioana (trad.)
821.411.16-31=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Cuvânt înainte al autorului
După patruzeci de ani

Romanul *Soțul meu, Michael* a fost scris la persoana întâi, singular, din perspectiva unei femei. Pe vremea aceea aveam douăzeci și șase de ani și eram sigur că știu totul despre femei. Astăzi nu aș mai îndrăzni să scriu această carte.

După publicare am primit foarte multe scrisori de la cititoare, în care eram întrebat cu surprindere „Cum de ai știut?“, dar și foarte multe în care eram muștrat și mi se spunea: „Habar n-ai de nimic“. Niciodată nu voi ști care aveau dreptate.

Adevărul este că am fost aproape obligat să scriu *Soțul meu, Michael*: personajul Hanna mă copleșise într-atât, încât am început să vorbesc pe limba ei și să-i visez visele în timpul nopții. În conturarea caracterului ei, nu am pornit de la o persoană reală. Hanna venit de undeva, dintr-un loc anume, a intrat înăuntrul meu și nu mi-a mai dat pace. Vreme de luni de zile am încercat să-i rezist și nu am scris nici măcar un singur rând: cine sunt eu să scriu despre dragostea, căsnicia și dezamăgirile unei tinere femei din Ierusalim, mai mare decât mine cu zece ani? Dar Hanna nu-mi dădea pace. Îi adusese în viața mea și pe Michael, pe părinții lui, pe părinții ei, pe fiul și vecinii lor, întreg cartierul, întreg Ierusalimul ei, ba chiar și pe cei doi gemeni arabi din visele ei, care bântuiau de acum și visele mele. Am fost forțat să încep să scriu această carte pentru a mă putea desprinde de ea și a mă întoarce la propria-mi viață, care pe vremea aceea era a unui kibbutznic în Hulda, care-și împărțea timpul între munca de profesor și cea de agricultor: foarte departe de Hanna Gonen, de dragostea ei muribundă și de Ierusalimul ei apăsător de tristete.

Nu credeam că voi termina vreodată această carte. Îmi închipuiam că voi scrie câteva rânduri despre Hanna, poate chiar o povestire scurtă, după care mă voi elibera de ea. Nu-mi plăceau nici ea, nici căsătoria ei, nici fantasmatele ei secrete.

Am început să scriu cartea în 1965, înainte de apariția primului meu roman, *Altundeva, poate*. Scriam numai joia (în anul acela, kibbutzul îmi acordase o zi liberă pe săptămână, pentru a mă dedica încercărilor literare). Dar nu după multă vreme Hanna m-a obligat să-i scriu povestea nu doar joia, ci în fiecare zi a săptămânii. Locuiam pe vremea aceea, Nili, eu și cele două fiice ale noastre, într-un apartament de o cameră și jumătate, aflat undeva în apropierea birourilor kibbutzului, vizavi de stația de autobuz. Mă întorceam de la muncă după-amiaza, făceam un duș, apoi îmi petreceam restul serii împreună cu familia. Abia noaptea târziu, după ce Nili și fetele mergeau la culcare, începeam să scriu câte două sau trei ore. Și pentru că nu aveam un loc al meu în care să scriu, pentru că nu puteam scrie nici măcar un rând fără o țigară aprinsă între degete, iar Nili nu putea dormi într-o cameră plină de fum, cu lumina aprinsă, eram obligat să mă încui în toaleta minusculă, care nu era mai mare decât cea dintr-un avion. Puneam capacul pe vasul de toaletă, mă așezam pe el, țineam pe genunchi albumul Van Gogh pe care-l primiserăm cadou de nuntă, peste album așezam caietul deschis, îmi aprindeam o țigară și începeam să scriu ceea ce-mi dicta Hanna, până când, pe la miezul nopții sau pe la ora unu, ochii mi se închideau din pricina oboșelii și a tristeții.

Când aud despre scriitori care călătoresc în căutarea muzei spre locuri cu peisaje ce-ți taie răsufarea, îmi aduc aminte de *Soțul meu, Michael*, care a fost scris în cea mai mare parte într-o toaletă (poate că lucrul acesta se reflectă și în carte, prin faptul că acțiunea se petrece într-un apartament micuț, înghesuit și sufocant din Ierusalim).

Tocmai am spus că scriam ceea ce-mi dicta Hanna. Adevărul este că lucrurile nu se petreceau chiar așa. Adevărul este că m-am luptat cu ea din toate puterile. Nu doar o dată m-am

auzit spunându-i: „Nu merge. Nu ți se potrivește. Eu nu scriu așa ceva“. La rândul ei, Hanna mă muștră: „Nu-mi spui tu mie ce mi se potrivește și ce nu. Tu taci și scrii“. Dar eu mă încăpățânam: „Nu scriu asta. Îmi pare foarte rău. Du-te la altcineva. Du-te la o scriitoare. Eu nu pot scrie așa ceva. Nu sunt femeie. Nu sunt scriitoare“, dar nici ea nu renunța: „Scrie ceea ce îți spun eu și nu te mai amesteca“. „Dar nu sunt angajatul tău. Până una-alta, tu ești doar un personaj din cartea mea, nu invers.“ Așa ne petreceam nopțile, și uneori cedam, însă alteori nu renunțam cu nici un chip. Nici până în ziua de azi nu mi-am dat seama dacă acest roman ar fi ieșit mai bine în cazul în care aș fi cedat mai mult sau mai puțin în fața Hannei.

Când am terminat de scris cartea, în aprilie 1967, cu o lună înainte de izbucnirea Războiului de Șase Zile, când m-am eliberat, în sfârșit, din sclavia în care mă ținuse Hanna, m-am așezat liniștit și am citit ceea ce scrisesem, după care am fost năpădit de îndoieli: aveam în față un roman fără crime și fără trădări, cronică anunțată a unei căsnicii eşuate, o femeie aflată în pragul isteriei, un soț tăcut, un copil obtuz, vecini odioși și un Ierusalim care mi-a ieșit rece, trist și amenințător. Peste doar șase săptămâni suflau în șofar lângă Zidul Plângerii și aerul răsună de cântecul „Ierusalimul de aur“, un Ierusalim opus celui în care trăiau Hanna și Michael. Dacă nu aș fi terminat cartea cu o lună înainte de izbucnirea războiului, nu aș mai fi terminat-o niciodată.

Mă gândeam: Această carte se adresează unui grup restrâns de cititori, dotați cu o sensibilitate aparte și dispuși să parcurgă un roman în care nu se întâmplă nimic, în care personajele nu sunt chiar personaje și a cărui acțiune se petrece într-un oraș – Ierusalimul divizat – care nu mai există.

Cu inima strânsă, am trimis manuscrisul unui editor de la Am Oved. El m-a înștiințat cu părere de rău că această carte nu e vandabilă și nu se potrivește profilului cititorilor colecției „Biblioteca populară“, deoarece lui îi părea că seamănă, mai degrabă, cu o carte de poezie: e scrisă cu sensibilitate, dar nu se adresează publicului larg. Editorul s-a oferit să-mi dea câteva

idei pentru a îmbunătăți cartea: de exemplu, Hanna să-l înșele pe Michael măcar o dată, sau Michael să devină un om de știință recunoscut pe plan internațional, sau să plece împreună din Ierusalim și să o ia de la capăt altundeva, într-un loc complet nou, poate chiar într-un kibbutz? Și poate chiar să schimbăm titlul cărții, din *Soțul meu, Michael* în *Jurnalul Hannei*? Și de ce un nume atât de demodat – Hanna? Ar putea să o cheme Noa. Sau Ruti. Însă chiar și fără aceste modificări, Am Oved tot ar fi acceptat să publice cartea. El nu voia decât să-mi ofere câteva teme de gândire, să-mi dea câteva idei legate de felul în care aș fi putut aduce puțină viață în povestea aceasta cenușie.

Eu, pe de altă parte, am fost foarte fericit la vederea cuvintelor „scrisă cu sensibilitate“ și i-am dat dreptate în ceea ce privește problema de receptare a publicului larg. Cu toate acestea, intenția editorului era de a scoate romanul într-un tiraj mic, însă din pricina unor probleme pe care le aveau cu o altă carte, *Soțul meu, Michael* a văzut în cele din urmă lumina tiparului în colecția „Biblioteca populară“, în luna aprilie a anului 1968 – la aproape un an după ce a fost trimisă la editură. Spre surprinderea editorului, dar și spre surprinderea mea, și spre surprinderea tuturor persoanelor apropiate mie, care citiseră cartea în manuscris, *Soțul meu, Michael* a ajuns aproape peste noapte un bestseller, citit atât de femei, cât și de bărbați, vânzându-se în o sută treizeci de mii de exemplare numai în Israel și în sute de mii de alte exemplare în cele douăzeci și opt de țări în care a fost tradusă, în șaptezeci și două de ediții în întreaga lume. Poate că este adevărat că uneori o carte este universală tocmai pentru că e provincială, și cuprinzătoare tocmai pentru că e minimalistă. Poate.

Îmi aduc adesea aminte de Hanna Gonen, de soțul ei, Michael, de apartamentul lor întunecos, de viețile lor cenușii, lipsite de evenimente, îmi aduc aminte vocea Hannei povestindu-mi la ureche, în toaleta aceea din kibbutzul Hulda, despre tristețea ei, capcana în care-și ducea zilele, dorința de a călători în țări îndepărtate, orașe fremătătoare, întinderi nesfârșite, îmi aduc aminte de Hanna stând la fereastra casei ei și privind mereu

în zare, spre locuri unde nu poate ajunge. Și în adâncul inimii mele îi spun: Iată, ai călătorit deja pretutindeni, în Japonia, Coreea și China, în Bulgaria, Finlanda și Brazilia, oare nu te simți puțin mai bine? Drum bun, îi spun. Și mă întorc la ceea ce scriu acum, departe și nu chiar atât de departe de ea.

Arad 2008

Amos Oz

Unu

Ierusalim, ianuarie 1960

Scriu această carte deoarece oamenii pe care i-am iubit au murit. Scriu fiindcă pe când eram doar o copilă aveam atât de multă putere de a iubi, iar acum această putere a dragostei se stinge înăuntrul meu.

Sunt o femeie căsătorită, în vârstă de treizeci de ani. Soțul meu este dr. Michael Gonen, geolog, un bărbat liniștit. Pe vremuri l-am iubit. Ne-am văzut pentru prima dată în clădirea Terra Sancta, în urmă cu zece ani. Eram studentă audientă la Universitatea Ebraică, iar pe atunci se mai țineau încă prelegeri și cursuri în clădirea Terra Sancta.

Iată cum ne-am întâlnit:

Într-o zi de iarnă, la ora nouă dimineața, m-am împiedicat de o treaptă. Un tânăr necunoscut m-a apucat de cot. I-am simțit mâna puternică și hotărâtă. I-am văzut degetele scurte, cu unghii fine și plate, degete palide, cu încheieturi deasupra cărora se vedeau înflorind fire de păr negru. A sărit să mă prindă. M-am sprijinit de brațul lui până ce durerea a trecut. Eram stânjenită, deoarece este ridicol să te împiedici și să cazi în fața unor oameni pe care nu-i cunoști: o mulțime de ochi se întorc spre tine, privindu-te curioși, iar pe buzele celor din jur se citește zâmbete malițioase. Eram rușinată și din pricina faptului că mâna străinului celui tânăr era mare și caldă. În timp ce mă ținea de cot, simțeam căldura degetelor lui trecând prin împletitura din lână a rochiei albastre pe care mi-o tricotase mama. La Ierusalim era iarnă.

M-a întrebat dacă m-am lovit.

I-am spus că probabil am făcut o entorsă, pentru că mă dureau glezna.

El mi-a mărturisit că dintotdeauna îi plăcuse cuvântul „gleznă“. Și a zâmbit. Avea un zâmbet stânjenit și stânjenitor. Eu am roșit. Dar nu am refuzat când mi-a cerut permisiunea de a mă conduce în cafeneaua de la parterul clădirii. Picioarul mă dureau. Terra Sancta era o mânăstire creștină, care fusese oferită spre folosința Universității Ebraice după ce drumul de acces către clădirile acesteia din urmă fuseseră blocate. Este o construcție rece, coridoarele ei sunt largi și înalte. Simțeam că nu mă pot concentra în timp ce îl urmam pe tânărul străin care mă ținea de braț. Îmi plăcea să-i ascult vocea. Nu aveam curajul să ridic ochii și să-i privesc chipul. Îmi imaginam că are o față prelungă, cu obrajii supti, și tenul măsliniu.

El a spus:

— Să ne așezăm.

Am luat loc la masă, fără a ne privi. Nu m-a întrebat ce doresc, ci a comandat două cafele, câte una pentru fiecare. Pe bunul meu tată l-am iubit mai mult decât pe orice alt bărbat din lumea aceasta. În clipa în care noua mea cunoștință a întors capul spre mine, am observat că avea părul tuns foarte scurt, iar barba îi era inegală. De sub bărbie i se iveau țepi închiși la culoare. Nu știu de ce mi-a sărit în ochi acest detaliu, ba mai mult, de ce l-am considerat o calitate. Îmi plăceau zâmbetul și degetele lui, care se jucau cu lingurița ca și cum înăuntrul lor ar fi pulsat un suflet propriu. Iar linguriței îi făcea plăcere atingerea lor. Degetele mele simțeau o dorință arzătoare de a-i atinge bărbia, în locul acela în care nu se bărbierise bine și din care răsăreau țepii închiși la culoare.

Numele lui era Michael Gonen.

Era student în anul al treilea la Facultatea de Geologie. Se născuse și locuia la Hulon.

— Este mult prea frig în Ierusalimul ăsta al tău.

— Ierusalimul meu? De unde știi că sunt din Ierusalim?

Oooo, și-a cerut el scuze în cazul în care greșise, deși era convins că avea dreptate. Învățase să-i recunoască pe ierusalemiți

dintr-o singură privire. Mi-a mărturisit și m-a privit, pentru prima dată, drept în ochi. Avea ochii cenușii. Iar eu am observat în ei o scânteie de amuzament, dar nu de veselie. I-am spus că de data aceasta ghicise. Chiar eram din Ierusalim.

— Ghicit? Aaa, nu!

S-a prefăcut jignit, dar avea un zâmbet în colțul gurii: nu, nu ghicise. A văzut pe figura mea că sunt din Ierusalim. A văzut? Oare se predă așa ceva la Facultatea de Geologie? Nu, sigur că nu. Învățase acest lucru de la pisici. De la pisici?! Da. Îi plăcea să observe comportamentul pisicilor. O pisică nu s-ar împrieteni în veci cu un om care nu este dispus s-o iubească. Pisicile nu se înșală niciodată în privința oamenilor.

— Ești un tânăr fericit, am spus eu pe un ton vesel.

Apoi am râs, iar râsetul m-a trădat.

Pe urmă Michael Gonen m-a poftit să-l însoțesc la etajul al treilea al clădirii Terra Sancta, unde se proiectau filme despre Marea Moartă și regiunea Arava.

În timp ce urcam scările, am trecut pe lângă locul în care mă împiedicaseam mai devreme, iar Michael mi-a prins din nou cotul cu mâna lui caldă. Ca și cum aș fi fost mereu în pericol să cad pe treapta respectivă. Prin lâna rochiei mele albastre îi simțeam fiecare deget. A tușit, iar eu l-am privit. El mi-a observat privirea și s-a îmbujorat. Până și urechile i s-au înroșit. Ploaia lovea în ferestre. Michael a spus:

— Ce ploaie zdravănă!

— Chiar că zdravănă, am încuviințat eu pe un ton plin de entuziasm, ca și cum tocmai aș fi descoperit că eram rude de sânge.

Michael a avut un scurt moment de ezitare. Apoi a adăugat:

— De dimineată era ceață și bătea un vânt puternic.

— În Ierusalimul meu, iarna e iarnă, am spus eu cu veselie. Și am accentuat: Ierusalimul meu, deoarece voiam să-i repet primele cuvinte. Voiam ca el să mai vorbească. Dar nu a găsit nici o replică, fiindcă nu este un om spiritual. Motiv pentru care nu a făcut altceva decât să zâmbească. Într-o zi ploioasă la Ierusalim, în clădirea Terra Sancta, pe treptele dintre etajul al doilea și al treilea. Nu am uitat.

În documentarul despre Marea Moartă ni se arăta cum apa se evaporă treptat, până când nu mai rămâne decât sarea: cristale albe strălucind în mălul cenușiu. Iar înăuntrul cristalelor, mineralele, ca niște vene foarte delicate și subțiri.

Apoi noroiul cenușiu s-a crăpat sub ochii noștri, deoarece filmul avea scop didactic și, prin urmare, imaginile se succedau mai repede decât în realitate. Era un film mut. Ferestrele fuseseră acoperite cu draperii negre, pentru a împiedica lumina zilei să pătrundă în încăpere. Deși afară era o zi mohorâtă și întunecată. În sală se afla un profesor bătrân, care oferea din când în când explicații și făcea comentarii pe care eu nu le înțelegeam. Avea vocea spartă și obosită. Mi-am adus aminte de vocea plăcută a doctorului Rosenthal, care m-a vindecat de difterie pe vremea când aveam doar nouă ani. De câteva ori, profesorul a arătat cu un indicator lung și subțire către anumite imagini de pe ecran, asigurându-se în felul acesta că studenții nu pierd din vedere problemele esențiale. Numai eu eram liberă să observ detalii lipsite de orice importanță, cum ar fi, de exemplu, bietele plante de pe câmpiile aride, care se încăpățâneau să apară iar și iar în jurul utilajelor ce extrăgeau potasiu. La lumina difuză a lămpii magice, eram liberă să privesc indicatorul, brațul și chipul bătrânului profesor, care arăta precum oamenii înfățișați în cărțile acelea vechi pe care le iubeam atât de mult. Mi-am amintit de gravurile întunecate din *Moby Dick*.

Afară s-au auzit câteva tunete rostogolindu-se greoi și răsunător. Ploaia lovea cu furie în ferestrele acoperite, ca și cum ar fi vrut să ne transmită un mesaj urgent, cerându-ne să-i acordăm întreaga noastră atenție.

Doi

Dragul meu tată spunea adesea: Oamenii puternici sunt liberi să facă aproape tot ce-și doresc, însă nici cei mai puternici oameni nu pot să aleagă ce să-și dorească. Iar eu nu fac parte dintre cei mai puternici.

În aceeași seară, Michael și cu mine ne-am dat întâlnire la cafeneaua Atara, în cartierul Ben-Yehuda. Afară o furtună cumplită izbea în zidurile Ierusalimului.

Pe vremea aceea erau încă în vigoare măsurile de austeritate. Am fost serviți cu un înlocuitor de cafea și câteva pliculețe de zahăr minuscule. Michael a făcut haz de necaz. Dar gluma lui nu a fost amuzantă, pentru că nu este un bărbat spiritual. Sau poate că pur și simplu nu știa să povestească ceva pe un ton amuzant. Dar îmi plăcea faptul că se străduia și că eu eram aceea pentru care făcea aceste eforturi. Pe vremea când aveam nouă ani încă mai speram în secret că atunci când o să fiu mare voi deveni bărbat, nu femeie. În copilărie nu am avut prietene. Îmi plăceau băieții și cărțile pentru băieți. Îmi plăcea să mă bat, să lovesc și să mă cațăr. Pe atunci locuiam în Kiryat-Shmuel, la marginea cartierului Katamon. Acolo se afla un maidan abandonat, acoperit de bolovani, măracini și fiare ruginite, iar la capătul maidanului era casa gemenilor. Erau arabi, Halil și Aziz, fiii lui Rashid Shaada. Eu eram prințesa, iar ei, străjerii mei. Eu eram cuceritoarea, iar ei, aghiotanții mei. Eu eram exploratoarea, iar ei, băștinașii. Eu eram căpitanul, iar ei, echipajul. Eu eram spionul, iar ei, subordonații mei. Colindam străzile îndepărtate și pădurile înfometate, găfâind, necăjind copiii ortodocși sau strecurându-ne în păduricea

care înconjura mănăstirea Saint Simone, de unde îi înjuram pe poliștii englezi. După care o luam la sănătoasa. Ne ascundeam și apoi ne făceam din nou apariția. Eu eram căpetenia gemenilor. Iar lucrul acesta îmi dădea o plăcere rece. Și atât de îndepărtată.

Michael a spus:

— Ești o fată timidă.

După ce ne-am băut cafeaua, Michael a scos o pipă din buzunarul hainei și a așezat-o pe masă, între noi. Eu eram îmbrăcată într-o pereche de pantaloni maro și un pulover roșu, mare și larg. Pe vremea aceea studentele din Ierusalim purtau asemenea pulovere pentru a ieși în evidență. Michael a spus stânjenit că de dimineață, în rochia de lână albastră, păream mult mai feminină. În ochii lui, desigur.

Iar eu am spus:

— Și tu părei altfel de dimineață.

Michael purta o haină de ploaie cenușie. Am petrecut o oră întreagă în cafeneaua Atara, dar Michael nu și-a dat-o jos nici măcar o clipă. Din cauză că trecuse brusc de la frigul crâncen de afară la căldura dinăuntru, obrajii îi străluceau îmbujorați. Trupul îi era subțire și colțuros. A luat pipa stinsă și a trasat cu ea câteva siluete pe suprafața feței de masă. Degetele lui jucându-se cu pipa mi-au dat un sentiment de liniște. Poate că regreta remarcă pe care o făcuse în legătură cu hainele mele: reparându-și parcă greșeala, Michael a spus că îi par frumoasă. Iar în timp ce rostea aceste cuvinte își privea fix pipa. Eu nu fac parte din categoria oamenilor foarte puternici, dar eram mult mai puternică decât tânărul acela. Am spus:

— Povestește-mi despre tine.

Și Michael a zis:

— Nu am luptat în Palmah¹. Am fost operator de telecomunicații. Am făcut parte din brigada Carmeli.

Apoi Michael s-a apucat să-mi povestească despre tatăl său. Tatăl lui era văduv și era angajat al primăriei din Hulon, lucrând la departamentul de distribuție a apei.

¹ Trupe de elită ale Haganah, armata clandestină a comunității evreiești în timpul Mandatului Britanic al Palestinei (1920-1948).

Rashid Shaada, tatăl gemenilor, era funcționar în departamentul de probleme tehnice din cadrul primăriei Ierusalimului în timpul mandatului britanic. Era un arab educat, care avea un comportament de chelner în preajma străinilor.

Michael mi-a povestit că tatăl său își cheltuia aproape tot salariul pentru a-l ține în facultate: Michael era singur la părinți. Tatăl lui avea mari speranțe și așteptări legate de el, nu putea accepta faptul că e un tânăr ca oricare altul. De exemplu, citea cu sufletul la gură toate referatele pentru facultate ale lui Michael, după care făcea comentarii de tipul: Este o lucrare științifică. Foarte amănunțită. Cea mai mare dorință a lui era ca Michael să devină profesor la Ierusalim, pentru că bunicul lui, tatăl tatălui lui, fusese profesor de științe ale naturii la seminarul evreiesc din Grodno. Era foarte apreciat. Ar fi fost frumos, se gândea tatăl lui Michael, ca lucrul acesta să treacă de la o generație la alta.

Am zis:

— Familia nu este o cursă, iar profesia nu este o ștafetă.

Michael a replicat:

— Dar nu-i pot spune asta tatălui meu, pentru că este un om sensibil, care folosește expresiile ebraice cu grija cu care se mânuiau pe vremuri porțelanurile chinezești. Acum povestește-mi și tu câte ceva despre familia ta.

I-am spus lui Michael că tatăl meu a murit în 1943. Era un bărbat liniștit. Se purta cu fiecare om de parcă ar fi fost dator să-l consoleze și să-i câștige simpatia, pe care, de altfel, nu o merita. Avea un atelier de depanări, unde repara radiouri, dar și orice alte aparate electrocasnice, ocupându-se și de comercializarea acestora.

După moartea lui, mama s-a mutat în kibbutzul Nof-Harim, la fratele meu mai mare, Emanuel. Seara se așază în sufrageria lui Emanuel și a soției lui, Rina, unde bea ceai și încearcă să-l învețe pe Iosi, fiul fratelui meu, bunele maniere, deoarece consideră că părinții acestuia aparțin unei generații complet lipsite de maniere. Toată ziua stă încuiată în camera ei micuță de la marginea kibbutzului, citește Turgheniev sau Gorki în rusește, îmi scrie scrisori într-o ebraică stricată, tricotează și

ascultă radioul. Rochia albastră, care ți-a plăcut atât de mult de dimineață, este tricotată de ea.

Michael a zâmbit:

— Poate ar fi frumos să aranjăm o întâlnire pentru tatăl meu și mama ta. Cu siguranță ar avea o mulțime de subiecte de conversație comune. Nu ca noi, Hanna, fiindcă noi stăm aici și vorbim despre părinții noștri. Te-ai plictisit? m-a întrebat cuprins de panică, iar în clipa aceea a mijit ochii, ca și cum simplul fapt de a fi pus această întrebare i-ar fi provocat durere.

— Nu, am răspuns eu, nu m-am plictisit. Îmi place aici.

Michael a întrebat dacă nu cumva spuneam asta doar pentru a nu-l răni. Eu am negat. Ba chiar l-am rugat să-mi mai povestească despre tatăl său. Povestește atât de frumos.

Tatăl lui Michael era un om sever, cu convingeri modeste. Seara lucra ca voluntar în cadrul clubului bărbaților din Hulon. Voluntar? Aranja băncile, lipea afișe și aduna mucurile de țigară după întâlniri. Poate că ar fi frumos ca părinții noștri să se întâlnească. Dar a mai spus deja asta o dată, scuze pentru faptul că repetă același lucru, obosindu-mă. Ce studiez la universitate? Arheologia?

— Locuiesc cu chirie în casa unei familii de evrei ortodocși, în cartierul Ahva. Dimineața lucrez ca educatoare la grădinița Sarei Zeldin, în cartierul Kerem-Avraham. După-amiaza audiez prelegeri despre literatura ebraică veche și modernă. Dar sunt doar studentă audientă.

— Audientă rimează cu obedientă.

Michael se străduia din toate puterile să evite momentele de tăcere, prin urmare efortul lui de a fi spiritual a dat naștere unui joc de cuvinte. Dar punctul de pornire nu era deloc clar, așa încât a încercat să reformuleze. Apoi a tăcut brusc și a făcut o nouă încercare furioasă de a-și aprinde pipa cea încăpățânată. Stânjeneala lui îmi făcea plăcere. Pe vremea aceea eram încă oripilată de figurile dure ale bărbaților pe care prietenele mele îi venerau: adevărați urși din Palmah, care se năpusteau asupra ta ca un uragan de măriniemie înșelătoare, tractoriști cu brațe vânjoase, care se întorceau acoperiți de praf din deșertul

Neghev, asemenea unor rebeli punând stăpânire pe orașe și luând cu ei femeile căzute prizoniere. Mie îmi plăcea stânjenala studentului Michael Gonen, în cafeneaua Atara, în seara aceea de iarnă.

În cafenea a intrat un cercetător renumit, însoțit de două femei. Michael s-a aplecat deasupra mea, pentru a-mi șopti la ureche numele lui. S-a aplecat atât de mult, încât buzele lui mi-au atins părul, iar eu mi-am spus: Acum îmi simte parfumul. Acum părul meu îi gădilă pielea. Și gândul acesta îmi provoca plăcere. Așa că am spus:

— Pot să-ți citesc gândurile. Pentru mine ești de-a dreptul transparent. Acum te întrebi ce va urma. Ce ar trebui să faci în continuare. Am dreptate?

Michael s-a înroșit deodată, ca și cum ar fi fost prins în timp ce fura dulciuri:

— Nu am mai avut nici o prietenă înainte.

— Înainte?

Michael a împins cu prudență cana goală. M-a privit. Până în adâncul ființei mele, dindărătul docilității lui, în timp ce în priviri i se ghicea un zâmbet viclean:

— Până acum.

După un sfert de oră, celebrul învățat a plecat la brațul unei singure femei. Prietena ei a rămas șezând la o masă îndepărtată, aprinzându-și o țigară. Pe chip avea o expresie amară. Michael a observat:

— Femeia aceasta este geloasă.

— Pe noi doi?

— Poate pe tine, a încercat Michael să glumească.

Nu reușea să se liniștească din pricina faptului că se străduia mult prea tare. Măcar dacă aș fi avut înțelepciunea să-i spun că eforturile îi erau apreciate. Că degetele lui erau fascinante. Dar nu i-am spus nimic. Și îmi era frică de tăcere. Așa încât i-am povestit lui Michael despre faptul că îmi plăcea să cunosc oameni celebri din Ierusalim, scriitori și erudiți. Am moștenit această pasiune de la iubitul meu tată. Când eram mică, mi-i

arăta când treceam pe lângă ei pe stradă. Tatălui meu îi plăcea foarte mult expresia „recunoscut pe plan mondial“. Îmi șoptea plin de entuziasm că cine știe ce profesor care tocmai dispăruse în spatele ușii unei florării era un om recunoscut pe plan mondial sau că un altul, aflat la cumpărături, se bucura de faimă în toată lumea. Și am văzut un om mititel croindu-și cu prudență drum printr-un oraș străin. Iar când am învățat la școală despre profeți, mi i-am imaginat pe aceștia din urmă luând chipurile scriitorilor și ale cercetătorilor pe care mi-i arătase tatăl meu: oameni cu fețe blânde, purtând ochelari, cu bărbi îngrijite și mers șovăitor, ca și cum ar fi coborât panta alunecoasă a unui ghețar. Iar când încercam să mi-i imaginez pe bărbații aceștia rostind vorbe tunătoare și denunțând păcatele poporului, îmi venea să zâmbesc, deoarece aveam impresia că tocmai în clipa în care furia lor va căpăta proporții glasul li se va frânge, transformându-se într-un scâncet subțirel. Dacă se întâmpla ca vreun profesor sau vreun scriitor să intre în atelierul tatei din strada Jaffa, acesta din urmă se întorcea acasă arătând ca și cum l-ar fi prins pe Dumnezeu de un picior. Repeta pe un ton solemn cuvintele pe care i le adresaseră, analizând expresiile pe care le folosiseră de parcă ar fi fost cine știe ce monede rare. Căuta mereu tot felul de aluzii, deoarece privea viața ca pe o lecție din care trebuie să înveți ceva. Era un om atent. Odată, într-o sâmbătă dimineață, tata ne-a dus pe mine și pe fratele meu, Emanuel, la cinematograful Tel-Or, pentru a asculta discursurile ținute de Martin Buber și Hugo Bergmann în cadrul unei întâlniri organizate de Brit-Shalom¹. Îmi aduc aminte un episod ciudat: la ieșirea din sala de cinema, în fața noastră s-a oprit profesorul Bergmann, care i-a spus tatei următorul lucru: Pe tine chiar nu mă așteptam să te văd printre noi astăzi, dragul meu dr. Liebermann. Pardon? Domnul nu este dr. Liebermann? Și totuși, oare unde ne-am întâlnit? Figura dumneavoastră îmi este foarte cunoscută. Tata a bolborosit

¹ Organizație pacifistă fondată în 1925, din care au făcut parte și filozofii Martin Buber (1878-1965) și Hugo Bergmann (1883-1975).

ceva. A pălit ca și cum ar fi fost acuzat de o faptă îngrozitoare. Și profesorul era stânjenit, cerându-și scuze pentru greșeală. Poate din pricina faptului că era atât de rușinat, eruditul mi-a atins umărul și i-a spus tatei: În orice caz, aveți o fiică – e fiica dumneavoastră, nu-i așa? –, o fiică foarte frumoasă. Iar sub mustața lui a apărut un zâmbet plin de blândețe. Nici tata nu a uitat această întâmplare până la sfârșitul vieții sale. Spunea iar și iar povestea acelei întâlniri, cu mult entuziasm și fericire. Chiar și atunci când ședea în fotoliu, îmbrăcat în halat, cu ochelarii ridicați pe frunte și colțurile buzelor căzute, tata părea asemenea unui om care asculta vocea unei forțe ascunse.

Și știi, Michael, și eu, până acum, până în ziua de astăzi am rămas cu impresia că voi deveni soția unui tânăr erudit pe care îl așteaptă recunoașterea internațională. La lumina veiozei pentru citit, chipul soțului meu va pluti pe deasupra mormanelor de cărți germane vechi. Iar eu voi intra în cameră călcând pe vârfuri, pentru a-i așeza pe birou o cană cu ceai, îi voi goli scrumiera și îi voi trage obloanele cu multă grijă, după care voi ieși fără ca el să mă simtă măcar. Acum vei râde de mine.